

PRAVA ŽIVOTINJA U ISLAMU

Islamsko pravo je propisalo i legalizovalo prava životinjama koja im garantuju život, štite ih od mučenja i uništenja kako bi mogle izvršiti svoju funkciju radi koje su i stvorene. Stoga je islam propisao da odnos čovjeka prema životinjama mora biti u granicama svrhe i cilja njihova postojanja i intencije njihove potčinjenosti čovjeku.

Svako ko detaljno i studiozno prouči pravnih tekstova koji govore o ovoj tematici nužno mu je da se zapita - da li je moguće da ovolika prava životinje uživaju u islamu?! Ako životinje u islamu imaju ovolika prava, kolika su onda prava ljudi?! Ako životinje u islamu imaju ovoliku svetost kolika je onda svetost čovjeka u toj vjeri?!

Bez sumnje je najveća obmana i nehumanost savremene civilizacije je zalagati se za prava životinja i samilost prema njima, a u isto vrijeme svakodnevno ubijati ljude ili ravnodušno posmatrati njihove patnje i nedaće. Kako razumjeti i shvatiti da zakon o zaštiti prava životinja ima samo jedna država u svijetu – država okupator koja svakodnevno ubija najodabranija ljudska stvorenja, ponižava ih muči i ubija i koja je nastala na ljudskoj krvi i leševima?!

Zar ima većeg paradoksa savremene civilizacije od toga da jedna država godišnje troši šezdeset i tri milijarde dolara za kućne ljubimce – pse i mačke, dok u isto vrijeme na hiljade djece svakodnevno umiru od gladi?! Isti ti koji se navodno bore za prava životinje imaju i najveće apetite za njihovim mesom i proizvodima. Prosječna godišnja potrošnja po glavi stanovnika jedne od takvih država je 126 kg, dok većina ljudi ne

pojede ni jednu kilu godišnje.¹

Stoga je cilj ove studije da ponudi srednju, realnu i istinsku viziju mjesta i uloge životinja koja im je namijenjena na ovom svijetu kroz njihova prava i zaštićenost, jer očito je da su današnjem savremenom svijetu zastupljene dvije krajnosti – jedna koja se lažno bori za njihova prava i zaštititi, a u isto vrijeme ih uništava i degenerira, i drugakoj ih obožava umjesto Boga i tako sebe ponižava i uskraćuje sebi blagodati na ovom svijetu i Božiju milost na onome.

Ključne riječi: islam, prava, životinje, život, priroda, obaveza.

UVODNI DIO

Izvori prava životinja

1. Šerijatski tekstovi

Postoje dvije vrsta pravnih tekstova iz kojih se crpe prava životinja.

a. Opći tekstovi koji naređuju muslimanima samilost i dobročinstvo pri ophođenju sa svim stvorenjima i u isto vrijeme mu zabranjuju oholost i činjenje nereda na zemlji.

U tom smislu Uzvišeni veli: *Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini, i da se bližnjima udjeljuje, i razvrat i sve što je odvratno i nasilje zabranjuje; da pouku primite, On vas savjetuje.* (En-Nahl, 90.)

Izz b. Abdusselam smatra da je ovaj ajet najobuhvatniji ajet u Kur'anu jer podstiče na svaku vrstu dobročinstva i u isto vrijeme odvraća od svake vrste grijeha i razvrata.² Tumačeći značenje citiranog ajeta Ibnul-Arebi je

¹ <http://www.kefaya.org/05znet/050408fees.htm>

² 'Izz b. Abdusselam, *Kava'idul-ahkam fi mesalihil-enam*, Bejrut, Darul-kutul-'ilmijje, 1/156.

rekao da dobročinstvo znači da se ne zanemari ničije pravo.³

Čim se neki od njih dočepa položaja, nastoji da napravi na Zemlji nered, ništeći usjeve i stoku. – A Allah ne voli nered! (El-Bekare, 205.)

Imam Taberi tumačeći ovaj ajet veli da se njime osuđuje svako ko ubija životinje koje uopće nije dozvoljeno ubijati, kao i onaj koji bespravno ubija one koje je dozvoljeno klati jer značenje ajeta je općenito.⁴

Bilježi imam Muslim hadis u kom stoji da je Poslanik, a.s., naložio Aiši, r.a., da bude samilosna i blaga prema devi koju je vodila. A u drugoj predaji joj je rekao: „Gdje god se nađe blagost, uljepša ga, a gdje je nestane, upropasti ga.“⁵

b. Posebni dokazi

Pod posebnim dokazima se misli na pravne tekstove koji tretiraju prava životinja, koji objašnjavaju obligatnost njihove zaštite i zabranjuju da se narušavaju i zanemarivaju. Kao npr.:

- Od Ibn-Abbasa, r.a., se prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Neka žena je kažnjena zbog mačke koju je zatvorila sve dok nije uginula. Zbog toga je ušla u Džehennem jer je nije nahranila, niti napojila kada ju je zatvorila, niti ju je pustila da se hrani životinjama i insektima zemlje.“⁶

Hadis jasno ukazuje da životinje imaju pravo na život i da ih je stoga zabranjeno ubijati i mučiti bez šerijatski opravdana razloga. U hadisu se jasno veli da je neka žena kažnjena zbog navedenog djela, a da to djelo nije zabranjeno, ona ne bi zaslužila navedenu kaznu.

- Ebu-Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Neki čovjek je putovao, pa je jako ožednio. Na putu je naišao na bunar, te se

³ Ibnul-Arebi, *Ahkamul-Kur'an*, Bejrut, Darul-kutubul-'ilmijje, 3/155.

⁴ Taberi, *Džemi'ul-bejan 'an aji-Kur'an*, Bejrut, Darul-fikr, 1405.h., 2/316-318.

⁵ Bilježi ga Muslim u Knjizi o dobročinstvu, održavanju rodbinskih veza i lijepom ponašanju, Poglavlje: Vrijednost samilosti.

⁶ Bilježi ga Muslim u Knjizi o ubijanju zmija i drugih životinja u Poglavlju o zabrani ubijanja mačaka.

spustio i napio se vode. Kada je izašao iz bunara, ugledao je jednog psa kako plazi jezik i jede blato od žeđi. Čovjek tada reče: „Ovog psa je snašla žeđ kao što je i mene bila snašla.“ Zatim je ponovo sišao u bunar i zagrabio vode svojom mestvom (obučom), koju je držao u zubima, dok se ponovo popeo i napojio psa. Allah, dž.š., mu je, zahvaljujući tome, oprostio njegove grijeha. Ashabi tada upitaše: ‘Allahov Poslaniče, zar mi i u usluzi životinjama imamo nagradu?’ ‘U svemu što je živo ima nagrada.’⁷

Hadis jasno ukazuje da životinje imaju pravo na život i pravo na uklanjanje bola i patnje. A to potvrđuje činjenica da je oprosteno ovom čovjeku zbog toga što je napojio psa. Tako i hadis ukazuje da je djelo koje je počinio čovjek na stepenu ibadeta i da će se za svako dobročinstvo prema živom biću imati nagrada i da se time motivišu dobra djela.⁸

2. Šerijatske intencije

Šerijatske intencije su značenja i mudrosti koje šerijat nastoji realizovati putem propisivanja svojih propisa.⁹

Od šerijatskih intencija je i očuvanje životinja i zabrana da im se nanese šteta, osim radi većeg interesa i šerijatski opravdana razloga.

A uloga i važnost šerijatskih intencija pri zaštiti prava životinja ogleda se u slijedećem:

a. Uklanjanje štete koja je zadesila životinje

Općeprihvaćen princip u islamskom pravu je da se šerijatskom intencijom smatra realizacijadobrobiti bez obzira na koji način. Stoga se zabrana nanošenja bilo kakve štete životinjama smatra šerijatskom intencijom. Islamski pravници su na osnovu toga propisali mnoge propise putem kojih se realizuje ta intencija.

⁷ Bilježi ga Muslim u Knjizi o ubijanju zmija i drugih životinja u Poglavlju o vrijednosti napajanja životinja.

⁸ Nevevi, *Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi*, 14/241.

⁹ Vidi: Muhammed Tahir b, Ašur, *Mekasiduš-šeri'atil-islamije*, Tunis, Eš-Šeriketutinisijetu lit-tevz'i, bez godine izdanja, str. 51.

U tom smislu Ibn Kudame veli: „Ko ostavi neku životinju da uquine pa je neko uzme, nahrani i napoji i na taj način je spasi pripada njemu. „ Svoj stav temelji na slijedećim dokazima:

- Š'abi prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Ko nađe neku životinju koju njeni vlasnici nisu mogli izdržavati, pa je uzme i spasi, pripast će njemu.“¹⁰

- Što se putem navedenog propisa životinja spašava od smrti i izbavlja iz propasti, štiti i čuva imovina od uništenja i čuva svetosti životinja. A u primjeni suprotnog propisa bi bilo anuliranje svega spomenutog.¹¹ Dakle, razložnost pravnih tekstova sa općim interesom je očit u svim dokazima koje smo naveli.

b. Uklanjanje štete koja bi mogla zadesiti životinje

Islamsko pravo se ne zadovoljava samo uklanjanjem postojećeg zla, nego svim sredstvima i metodama nastoji da ga i preventira, je njegov krajnji ishod je isto zlo kao i ono koje se već desilo. Od šerijatskih dokaza putem kojih se preventira zlo je pravnička prevencija (*sedduz-zero'a*). Prilikom usvajanja prava životinja, islamski pravници su mnogo koristili spomenuti dokaz i izvor. Tako su zabranili prodaju pijetlova i ovnova onome koji će ih koristiti za međusobnu borbu.¹² Također su zabranili prodaju teretnih životinja onome koji će ih tjerati da rade iznad njihovih mogućnosti.¹³ Isto tako islamski pravници i su rekli da je vlasniku životinje zabranjeno uzimati mlijeko od životinje i na taj način štetiti njenom dojenčetu, jer mu je vjerska dužnost i obaveza ostaviti mu dovoljno mlijeka.¹⁴

¹⁰ Hadis je mursel a bilježi ga Ebu Davud u Knjizi o kupoprodaji, Poglavlje o spašavanju nemoćnih životinja, broj hadisa: 3523. Sulejman b. El-Eš'as es-Sedžistani, Sunen Ebi Davud, tahkik: Muhammed Muhjuddin Abdulhamid, Darul-fikr, Bejrut.

¹¹ Ibn Kudame, *Mugni*, 6/33., Mes'ela, br. 4553.

¹² Ahmed Selame el-Kal'jubi i Ahmed el-Burseli 'Umejre, *Hašijeta Kal'jubi ve 'Umejre*, Bejrut, Darul-ihjail-kutubil-'arabijje, 2/229.

¹³ Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hadžer el-Hejtemi, *Tuhfetul-muhtadž fi šerhil-minhadž*, Bejrut, Daru Ihjait-turasil-arabijj, 4/317.

¹⁴ Mensur b. Junus el-Behuti, *Keššaful-kin'a 'an metnil-ikna'*, Bejrut, Darul-kutubil-'ilmijje, 5/494.

Navedeni propisi su donijeti na osnovu principa pravničke prevencije radi realizacije interesa životinja.

3. Analogija

Islamski pravnici su pri utvrđivanju prava životinja koristili i analogiju. Prava koja su utvrđena analogijom su:

- Islamski pravnici smatraju da nije dozvoljeno ubiti mačku ukoliko ukrade jedanput i više to ne ponovi i taj njen postupak nisu uspoređivali sa istim kojeg počinu čovjek ili neka druga životinja koji se ne mogu preodgojiti. Ovakva analogija se naziva obratnom (*kijasul-'aks*)¹⁵. Hattab u tom smislu veli: „Ako se desi od strane mačke pogreška, ne treba je ubijati jer ona nema status onih koji se ne mogu preodgojiti od ljudi i životinja.“¹⁶

- Zabranjeno je ubijanje životinja u ratu radi izazivanja neprijatelja i uništenja njegove snage analogno na zabranu ubijanja njihovih žena i djece. Ovu zabranu je Ibn Kudame obrazložio na slijedeći način, rekavši da su to živa bića i stoga nije dozvoljeno njihovo ubijanje radi iritiranja idolo-poklonika, isto kao što nije dozvoljeno ubijanje ni njihovih žena i djece.“¹⁷

- Dužnost je vlasniku vode da dâ vodu životinji u nevolji i nije mu dozvoljeno ostaviti je da umre od žeđi, analogno na čovjeka. O tome San'ani veli: „Kao što je obaveza – vadžib spasiti život čovjeku koji je u nevolji, ista je dužnost i kada su u pitanju ostale životinje koje se ne jedu, i nije dozvoljeno ubijati ih.“¹⁸

- Dužnost je omrsiti se radi spašavanja životinje, stim što je nakon toga dužnost napostiti taj dan i platiti otkup- fidju analogno na ženu dojilju. Obrazlažući ovaj propis, Šerbini je rekao: „Pravnici su bezgriješnoj životinji

¹⁵ To je takva analogija putem koje se utvrđuje suprotan propis u novonastalom slučaju u odnosu na osnovni zbog različitog efektivnog uzroka propisa. Zerkeši, *El-Bahrul-muhit*, Darul-kutubi, 7/60.

¹⁶ Hattab, *Mevahibul-Dželil*, 3/236.

¹⁷ Ibn Kudame, *El-Mugni*, 9/232, mes'ele, br. 7580.

¹⁸ 'Unsi, *Et-Tadžul-mezhebu li ahkamil-mezheb*, 2/295.

po pitanju obaveznosti njene zaštite i odbrane dali status ljudskog bića i izjednačili je sa čovjekom.¹⁹

4. Običaj

Običaj se smatra šerijatskim izvorom tek onda kada ne postoji drugi izvor i ukoliko je u skladu sa islamskim učenjem i načelima. Kod propisivanja prava životinja u islamu, običaj je imao zapaženu ulogu. Od prava životinja koja su donesena na osnovu običaja su:

- Ko ostavi kod nekog životinju i ne naredi mu da je nahrani i napoji, on će biti obavezan da je nahrani i napoji jer to običaj nalaže i on je na osnovu običaja obavezan to učiniti. Obaveza koja je naređena običajem ima status naredbe koja je naređena pravnim tekstom. U slučaju da to ne uradi, pa životinja uginu zbog gladi ili žeđi, biće odgovoran za nju i moraće je nadoknaditi vlasniku zbog toga što nije izvršio svoju obavezu koja je poznata i naređena običajem.²⁰

- Isto tako se na osnovu običaja dozvoljava vlasniku životinja da ih napaja vodom koja je tuđe vlasništvo pod uvjetom da se ne nanese šteta vodi ili njenom vlasniku.²¹

¹⁹ Muhammed b. Eš-Šerbini, *Mugnil-muhtadž ila m'arifetil-elfazil-muhtadž*, Bejrut, Darul-kutubil-'ilmijje, 2/175.

²⁰ Mensur b. Junus el-Behuti, *Keššaful-kina' 'an metnil-ikna'*, Bejrut, Darul-kutubil-'ilmijje, 4/170.

²¹ 'Izz b. Abdusselam, *Kavai'dul-ahkam*, 2/84.

PRVI DIO

Prava životinja

Islamsko pravo je priznalo prava životinjama putem kojih nastoje ostvariti intencije od njihova stvaranja i ciljeve njihova postojanja. Priznavanje i zaštita tih prava u krajnjem ishodu predstavljaju korist i interes za čovjeka jer su i stvorene radi toga. Dakle, njihovo poštivanje i uvažavanje donosi trenutačnu korist životinjama koja u krajnjim posljedicama i ishodima donosi interes i korist ljudima. Najvažnija prava koja je islam priznao životinjama su:

1. Pravo na život

Islam je priznao životinjama pravo na život i obavezao svoje sljedbenike da ga poštuju. Međutim, ovo pravo nije apsolutno, već ograničeno i njegovo uvažavanje i poštivanje ne smije biti na račun hrane, interesa i života ljudi. Isfahani o tome veli: „Znaj da sve što je stvoreno na ovom svijetu stvoreno je poradi čovjeka –da ga koristi poput konja, mazgi i magaraca, da mu služi za prehranu poput krava i sitne stoke ili da se koristi njime poput biljaka i insekata.“²²

Ovo pravo se ogleda u sljedećem:

a – Zabranjeno je bespravno ubijanje životinja

Od općepoznatih stvari je da se ljudski interes preferira nad interesom životinja, jer sve što je stvoreno u ovom kosmosu postoji poradi čovjeka. Uzvišeni to potvrđuje u slijedećim ajetima: *On je za vas sve što postoji na Zemlji stvorio. (El-Bekare, 29.)* Osvrćući se na ovaj ajet, imam Taberi smatra da se u njemu jasno potvrđuje da je Zemlja i sve što je na njoj korist za

²² Ebul-Kasim, El-Husejn b. Muhammed b. El-Mufeddal, poznat kao Er-Ragib el-Isfehani, *Ez-Ziri'atu ila mekarimiš-šeri'a*, tehnik: Ebul-Jezid el-'Adžmi, El-Kahire, Darus-sahve, prvo izdanje, 1985., str. 84.

čovjeka.²³ *I stoku On za vas stvara; njome se od hladnoće štite, a i drugih koristi imate, njome se najviše i hranite; ona vam je ukras kad je sa ispaše vraćate i kad je na pašu izgonite, a nosi vam i terete u mjesta u koja bez velike muke ne biste stigli – Gospodar vaš je, uistinu, blag i milostiv – i konje, i mazge, i magarce – da ih jašete, i kao ukras – a stvoriće i ono što ne znate.* (En-Nahl, 5-8)

Na osnovu citiranih tekstova, islamski pravници su zaključili da je interes koji čovjek dobiva od životinja preči od štete koja životinju pri tome zadesi i stoga nije dozvoljeno davati prednosti životinji nad ljudskim bićem.²⁴ Imam Zerkeši u tom smislu veli: „Po saglasnosti islamskih pravnika nije dozvoljeno preferirati životinju nad čovjekom. A kako je i moguće tako nešto zastupati?! Stoga je obaveza zaklati životinju da bi se održao ljudski život.“²⁵ Obrazlažući ovakve stavove i propise Ibn Hadžer veli da je to stoga što je ljudska svetost veća od životinjske.²⁶

Na osnovu navedenih dokaza dozvoljeno je klati životinje radi mesa, kože, itd. U takvim situacijama životinje gube pravo na život. Isto tako je dozvoljeno njihovo jahanje, korištenje za rad, itd. Međutim, nije dozvoljeno bez opravdana razloga njihovo ubijanje ili klanje. O tome su islamski pravnici bili krajnje eksplicitni i zabranili svaki vid njihova bespotrebna ubijanja. A to potvrđuju slijedeći dokazi:

- Islamski pravnici smatraju da pravo životinja na život ima status Allahova prava, što ukazuje na važnost tog prava i važnost njegove zaštite i očuvanja. Šerbini o tome veli sljedeće: „Zabranjeno je ubijanje životinja osim zbog konzumacije njihova mesa. Stoga se one razlikuju od drveća

²³ Taber, *Džami 'ul-bejan*, 1/190.

²⁴ 'Izz b. Abdusselam veli: „Šteta koja nastane od uništenja čovjeka je veća od štete uništenja životinje.“ Vidi: 'Izz b. Abdusselam, *Kava'idul-ahkam fi mesalihil-enam*, Bejrut, Darul-kutubil-'ilmijje, 1/74. Isto tako je rekao: „Klanje životinja koje se jedu je šteta za njih ali je taj čin ipak dozvoljen zbog toga što se interes ljudi preferira nad interesom životinja.“ Ibid, 1/102.

²⁵ Zerkeši, *El-Mensuru fi kava'idil-usul*, tahkik: Tejsir Faik, Vizaretul-evkafil-kuvejtijje, 1/212.

²⁶ Ibn Hadžer el-Askalani, *Fethul-Bari*, 6/359.

jer posjeduju dvije svetosti: pravo njihova vlasnika i pravo Uzvišenog Alaha. Stoga se zabranjuje vlasniku životinja da ih izgladnjuje i ižednjuje, za razliku od drveća.²⁷ Islamski pravnici također zabranjuju lov životinja koje se jedu, ako se nema namjera za njeno konzumiranje, jer se na taj način životinje nepotrebno uništavaju i takav lov postaje besmislen, i stoga zabranjen u islamu.²⁸ Dozvoljeno je ubijanje životinja radi zaštite od njihova zla. Ali nije dozvoljeno ubijati one životinje koje ne nanose štetu ljudima. Ibn Kudame o tome veli: „Sve što uznemirava ljude i nanosi štetu njima i njihovim imecima dozvoljeno je ubiti. Takve životinje nanose štetu bez ikakve koristi kao npr. vuk. Dok one koje ne nanose štetu nije dozvoljeno ubiti.“²⁹

A dozvola ubijanja štetnih životinja uslovljena je slijedećim uvjetima:

- da se njeno zlo ne može ukloniti ničim drugim osim ubistvom i
- da njihovo zlo i uznemiravanje bude neuobičajeno i nepodnošljivo.³⁰

Pravo životinja na život se preferira nad pravom biljaka. Isto tako, svetost životinja se preferira nad svetosti nežive imovine i stoga nije dozvoljeno preferirati takvu imovinu nad životinjama. Behuti to objašnjava na slijedeći način: „U slučaju da brod počne tonuti, putnicima je vadžib u tom slučaju da izbace onoliko stvari za koliko misle da će olakšati brod i spasiti ga od potopa, pa čak ako bi to zahtjevalo i bacanje svih stvari radi uklanjanja veće štete posredstvom manje, jer je svetost životinja veća od svetosti stvari – imovine. Stoga je zabranjeno bacanje životinja zbog toga što se težina broda može smanjiti bacanjem stvari. Međutim, u nuždi je dozvoljeno izbaciti i životinje radi spašavanja ljudi.“³¹

²⁷ Šerbini, *Mugnil-muhtadž*, 6/37.

²⁸ *Muhtesar Halil*, štampan sa svojim komentarom: *Mevahibul-Dželil*, 3/222. Zekerija b. Muhammed b. Ze3kerija el-Ensari, *Esnel-metalib šerh Delilut-talib*, Bejrut, Darul-kutabul-islami, 1/555.

²⁹ Ibn Kudame, *El-Mugni*, 4/173, mes'ela br. 3156.

³⁰ Ahmed b. Muhammed ali b. Hadžer el-Hejtemi, *El-Fetava el-fikhijjetul-kubra*, el-mektebetul-islamije, 4/240., Hattab, *Mevahibul-Dželil*, Darul-fikr, 3/236.

³¹ Behuti, *Keššaful-kina'*. 4/132.

Mnogobrojni su primjeri koji potvrđuju da se preferira pravo životinja nad imovinom. Tako Ibn Hadžer Hejtemi o mački veli sljedeće: „Kada mačka ukrade nešto i pobjegne i uvjeri se da se ne može stići, dozvoljeno ju je gađati strijelom kako bi se spriječila od bjekstva, pa makar pri tome bila i ubijena, pod uvjetom da nije skotna. Ukoliko je skotna, onda apsolutno nije dozvoljeno da se gađa radi očuvanja njene trudnoće. Njena trudnoća je zaštićena i nije počinila nikakav delikt i stoga se ne može poništiti zbog tuđeg delikta.“³²

Pravo životinja na život za vrijeme rata

Islamski pravници su priznali pravo životinjama na život i za vrijeme mira kao i za vrijeme rata. Stoga su zabranili da se životinje gađaju oružjem ili sa nečim sličnim i na taj način ubijaju ili im se nanosi šteta. Ovo pravo na život u ratu je priznato onim životinjama koje ne učestvuju u potpori rata. Od Seida b. Musejbe se prenosi da je Ebu Bekr es-Siddik, r.a., kada je poslao vojskovođe prema Šamu rekao im je sljedeće: „Preporučujem vam da se borite Uzvišenog Allaha. Borite se na Allahovu putu. Borite se protiv onoga koji ne vjeruje u Allaha jer Allah će pomoći Svoju vjeru. Nemojte varati, nemojte biti strašljivi, nemojte činiti nered po Zemlji, nemojte sjeći a ni paliti palme, nemojte ubijati životinje...“³³ Imam Šafija veli: „Pošto je zabranjeno ubijati životinje osim zbog onoga o čemu sam ti govorio, stoga je ubijanje konja i ostalih životinja na kojima nema jahača idolopoklonika zabranjeno i ulazi u okvire zabrane i izlazi iz okvira dozvole.“³⁴ Islamski pravници ne samo da priznaju prava na život životinjama, nego i od drugih traže i zahtijevaju da štite ta prava. U tom kontekstu, imam Šafija smatra da je imam dužan pri sklapanju ugovora o državljanstvu sa nemuslimanima usloviti ih da ne muče životinje i da ih ne ubijaju, osim klanjem.³⁵ Ovaj primjer potvrđuje internacionalnu i međunarodnu dimenziju prava životinja u islamu.

³² Hejtemi, *El-Fetava el-fikhijetul-kubra*, 4/240.

³³ Ahmed b. Muhammed et-Tahavi, *Muškilul-asar*, Bejrut, Darul-kutubil-'ilmijje, 1/145.

³⁴ Šafija, *El-Umm*, 4/274.

³⁵ Šafija, *El-Umm*, 4/218.

2. Dužnost je spasiti životinju i odagnati od nje štetu

Pravo životinja u islamskom pravu se ne ograničava samo na zabranu njihova uništavanja i agresije na njihov život bez šerijatski opravdana razloga, jer sve to ne prelazi pasivnu dimenziju čina. Islamsko pravo je otišlo mnogo dalje od toga onda kada je obavezalo muslimane da uklone štetu i sve neugodnosti koje zadesi životinje skladno njihovoj moći i mogućnosti. Već smo naprijed naveli da je čovjek zaradio Džennet zbog toga što je učinio dobro djelo prema psu. Šerbini u tom smisli veli: „Što se tiče živih bića, vadžib ih je braniti od onog ko ih želi uništiti, pod uvjetom da se ne boji za svoj život ili za čast svoje porodice. U slučaju da čak stranac vidi nekoga da na nedozvoljen način uništava svoju životinju, vadžib mu je da to spriječi.“³⁶ A ek-'Unsi je po tom pitanju još jasniji kada je rekao: „Kao što je dužnost spasiti život čovjeku u nuždi, isto tako je vadžib i životinjama čije meso se ne jede i nije dozvoljeno ih ubijati. Što se tiče životinja čije meso se jede i koje su vlasništvo, nije vadžib, ali je vadžib da se zakolju ako se boji da će uginuti i ne smiju se ostavljati da uginu od gladi, žeđi, itd. Ako su nečije, dužnost ih je zaklati uz mogućnost kompenzacije.“³⁷

Propisi koje su islamski pravници propisali za očuvanje i zaštitu prava životinja su:

a. Odstupanje od abdesta ka tejemumu radi spasenja životinja od žeđi

U slučaju da čovjek ima dovoljno vode samo za abdest a postoji životinja kojoj ta voda treba da joj se spasi život, u tom slučaju je takvom čovjeku vadžib tu vodu dati životinji, a on će uzeti tejemum. Ista stvar je i ako ta voda bude potrebna za gasuljenje umrlog, vadžib bi mu tada bilo uzeti tejemum, a vodu dati životinji. Ovaj propis islamski pravници objašnjavaju zbog očuvanja života životinja.³⁸ Po ovome nema razlike između životinja čije se meso konzumira i oni koje nemaju takav status. U

³⁶ Šerbini, *Mugnl-muhtadž*, 5/528.

³⁷ El-'Unsi, *Et-Tadžul-mezhebu li ahkamil-mezhebi*, 2/295.

³⁸ Derdir, *Eš-Šerhul-kebir me'a Hašijetud-Dusuki*, Berut, Daru ihjait-turasi-'arabi, 1/162.

slučaju da se zanemare životinje i uzme se abdest, on će biti ispravan ali će dotični biti grijешan.³⁹

b. Vadžib je nahraniti čak i tuđu životinju

Vlasniku hrane je vadžib, ako ima viška hrane, da nahrani životinju u nevolji i ne smije je ostaviti da umre od gladi. U ovom propisu nema razlika da li se radi o svojoj ili tuđoj životinji.⁴⁰

c. Dozvoljeno je prekinuti post ako je spašavanje životinja uslovljeno njegovim prekidom

Islamski pravници su jasno rekli daje vadžib prekinuti post radi spašavanja životinja, ako je to uslovljeno prekidom posta. Nakon toga, postač je dužan napostiti post i platiti fidju.⁴¹

d. Dozvoljeno je ostaviti džumu i kolektivno obavljanje namaza radi spašavanja životinja

Isto tako je dozvoljeno muslimanu izostati sa džume i kolektivnog obavljanja namaza radi spašavanja životinja. U djelu *Šerhul-behdže* u poglavlju koje govori o stvarima radi kojih je dozvoljeno ostaviti džumu i kolektivni namaz, između ostalog stoji: „...radi spašavanja čovjeka, a i životinja najvjerovatnije ima status čovjeka.“⁴²

e. Dozvoljavanje otimanja hrane ili lijekova radi spašavanja životinja

U slučaju kada musliman bude prisiljen nahraniti životinje da bi ih održao u životu, a kod sebe ne nađe hrane osim tuđe, dozvoljeno mu je nahraniti tom hranom životinje i bez saglasnosti njena vlasnika, pod uvjetom da mu je ona nužno potrebna. Isto tako mu je dozvoljeno oteti sve što mu je potrebno za očuvanje njihova života poput konca za zašivanje rana, ako nema za to alternative, itd. Pri pojašnjenju općeg pravnog pravila –Nužda zakon mijenja, imam Zerkeši između ostalog veli: „Dozvoljeno

³⁹ El-'Unsi, *Et-Tadžul-mezhebu li ahkamil-mezhebi*, 1/53., Hattab, *Mevahibul-Dželil*, 1/335.

⁴⁰ Nevevi, *El-Medžmu'*, 9/51.

⁴¹ El-Ensari, *Esnel-metalib*, 1/429.

⁴² El-Ensari, *Šerhul-behdže*, 1/411.

je oteti konac za ušivanje rana životinja ukoliko ne postoji halal konac.“⁴³

3. Pravo životinja na ishranu

Islamsko pravo životinjama priznaje i pravo na hranu, piće, bez obzira da li je životinje bila ili nije bila u nečijem vlasništvu. To pravo se potvrđuje kroz sljedeće:

a. Haram je životinjama spriječiti ovo pravo

To potvrđuje hadis koji prenosi Ibn Omer da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Neka žena je kažnjena zbog mačke koju je zatvorila sve dok nije uginula. Zbog toga je ušla u Džehennem, jer je nije nahranila a ni napojila kada ju je zatvorila, niti ju je pustila da se hrani životinjama i insektima zemlje.“⁴⁴ Iz hadisa se jasno vidi da samo zatvaranje životinja nije zabranjeno, jer citirani hadis osuđuje samo zanemarivanje njihova hranjenja i zatvaranja bez hranjenja. Imam Nevevi veli: „U hadisu je naveden dokaz o zabrani ubijanja mačaka, kao i o zabrani njihova zatvaranja bez hrane i vode.“⁴⁵

b. Vadžib je obezbjediti životinjama hranu, ukoliko je to moguće i ukoliko je ona višak od potreba njihovih vlasnika

Vlasnik životinja je dužan hraniti životinje, a haram mu je to zanemariti. To se može vidjeti iz slijedećih citata islamskih pravnika:

- Mladunče ima pravo na dojenje svoje majke ako nema drugog izvora hrane. Zabranjeno je vlasniku životinja da ih muze ako će to naštetiti njihovim mladunčadima jer je to njihova hrana. Dozvoljeno mu je da pomuze ono što preostane od mladunčeta. Vlasnik ima pravo da mladunče hrani drugim mlijekom ako želi uzeti mlijeko njegove majke. U svakom slučaju, mladunče ima veće pravo na mlijeko svoje majke od njena vlasnika. Ukoliko majčino mlijeko nije dovoljno njenom mladunčetu, vlasnik

⁴³ Zerkeši, *El-Mensur fi kava'idil-fikhije*, 2/318.

⁴⁴ Bilježi ga Muslim u Knjizi o zabrani ubijanja zmija, itd., Poglavlje o zabrani ubijanja mačaka.

⁴⁵ Nevevi, *Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi*, 14/241.

životinje je dužan da mu nadoknadi taj manjak mlijeka.⁴⁶

- Životinja koja sama po sebi proizvodi hranu koja je u isto vrijeme hrana i za čovjeka; Čovjeku nije dozvoljeno da od nje uzme svu hranu i ostavi životinju bez hrane. Dužnost mu je u tom slučaju da joj ostavi hrane koliko joj je dovoljno ili da je opskrbi drugom vrste hrane koja joj je alternativa.⁴⁷

- Izdržavanje životinja je obaveza njihova vlasnika, pa čak i onda kada od njih više nema koristi- sve dok su žive. Stoga mu nije dozvoljeno ostaviti ih bez hrane i vode. O tome je Behuti rekao sljedeće: „Kada životinja iznemogne i ne može se više koristiti, ako je od onih čije meso se ne jede, njen vlasnik će se prisiliti da je i dalje izdržava. A ako je od onih čije meso se jede, onda će mu se dati pravo izbora da je zakolje ili da je izdržava sve do smrti.“⁴⁸

Nema dileme kod islamskih učenjaka da je vlasnik životinja moralno dužan izdržavati svoje životinje i to mu se naređuje putem institucije *el-emru bil-m'rufi ven-nehju* *(anil-munker*, ali nisu saglasni da li je to obavezan i pravno ispuniti.

Većina hanefijskih pravnika, osim Ebu Jusufa, smatraju da vlasnik životinja i pored toga što je moralno obavezan izdržavati svoje životinje, da pravno ipak nije. Stoga se na izvršenje tog vadžiba podstiče samo spomenutom institucijom. Svoj stav temelje na činjenici da se prisiljavanje na izvršenje prava dešava kod optužbe i parnice od strane vlasnika prava. U ovom slučaju ti uvjeti nisu ispoštovani jer životinje nisu sposobne za to.⁴⁹ Većina islamskih pravnika i Ebu Jusuf smatraju da je izdržavanje životinja i moralna i pravna obaveza njenih vlasnika, a svoj stav temelje na sljedećim dokazima: što je zanemarivanje izdržavanja životinja njihovo bespotrebno mučenje i uništenje imovine, to je zabranjeno po šerijatu.

⁴⁶ Šerbini, *Mugn-l-muhtadž*, 5/528., Behuti, *Keššaful-kina*, 5/494.

⁴⁷ Muhammed b. Šihabuddin er-Remli, *Nihajetul-muhtadž 'ala Šerhil-Minhadž*, Bejrut, Darul-fikr, 7/243.

⁴⁸ Mensur b. Junus el-Behuti, *Šerhu muntehel-iradat*, Bejrut, Darul-fikr, 7/243.

⁴⁹ Mesud b. Ahmed el-Kasani, *Bedai's-sana 'i fi tertibiš-šera 'i*, Bejrut, Darul-kutubil-'ilmije, 4/40

⁵⁰Što je izdržavanje životinja vjerska obaveza njihovih vlasnika i stoga ih nadležni imaju prisiliti da izvrše tu obavezu.⁵¹Smatramo da je mišljenje većine islamskih pravnika prihvatljivije zbog jačine dokaza, kao i zbog činjenice što nadležne institucije mogu podići optužbu protiv neodgovorna vlasnika životinja, kao što je slučaj po pitanju zadužbina.

4. Pravo životinja da ne budu mučene i kažnjavane

Generalno pravno pravilo koje se primjenjuje u islamskom pravu po ovom pitanju je da je u osnovi tijelo životinja zaštićeno od svakog nanošenja boli i poniženja⁵². Dakle, ukoliko ne postoji šerijatski opravdan razlog za to, zabranjeno je nanositi bol i poniženje životinjama. Islamski pravници su naveli mnogobrojne primjere koji su zabranjeni i haram, zbog toga što nanose bol životinjama. Kao npr.:

- beskorisno mučenje udaranjem. Dozvoljeno je nanijeti bol životinjama zbog opravdane šerijatske koristi poput sputavanja, preodgoja i liječenja, ili ako je u tome korist za čovjeka ali pod slijedećim uvjetima:

1. Da očekivana korist bude veća od štete koja proističe od nanošenja bola. U slučaju da korist bude neznatna u odnosu na bol koju životinja osjeća, onda to ne bi bilo dozvoljeno.⁵³

2. Sukcesivno nanošenje bola. U slučaju da se cilj može ostvariti sa neznatnim bolom, onda ne bi bilo dozvoljeno pribjeći nanošenju većeg bola.⁵⁴

3. Da bol bude uobičajen i poznat, jer u protivnom ne bi bio dozvoljen. Npr. utvrđivanje trudnoće kod životinja pri kupoprodaji. Ako se to može utvrditi nekom vanjskom metodom, to bi bilo dozvoljeno. Međutim, ako bi to zahtjevalo stavljanje ruke u spolni organ, onda to ne bi bilo dozvoljeno

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

⁵² Hattab, *Mevahibul-Dželil*, 3/189.

⁵³ 'Izz b. Abdusselam, *Kava'idul-ahkam*, 1/122.

⁵⁴ Ibid.

jer se na taj način neopravdano životinji nanosi bol i patnja, što je po islamu zabranjeno.⁵⁵

- Korištenje životinja iznad njihovih mogućnosti. Svaka životinja ima svoje određene fizičke mogućnosti, pa ih stoga nije dozvoljeno zaduživati preko njih jer bi to bio jedan vid mučenja, kršenja njihovih prava i gaženje njihove neporočnosti, a sve je to zabranjeno po šerijatu.⁵⁶ Tako npr. vlasniku životinje nije dozvoljeno iznajmiti je nekome ko će je pretovarati. Isto tako je zabranjeno iznajmljivanje bolesnih životinja jer je to jedan vid spomenute vrste mučenja.⁵⁷

- Ubijanje ili klanje na najljepši način, ukoliko je u tome interes ili uklanjanje štete.

Naprijed smo objasnili da islam dozvoljava ubijanje ili klanje životinja radi šerijatska opravdana razloga poput konzumiranja mesa, uklanjanja neke štete, itd. Međutim, sve je to uslovljeno lijepim i što bezbolnijim klanjem ili ubijanjem skladno hadisu u kom stoji: „Allah je uistinu propisao dobročinstvo u svim stvarima. Stoga, kada ubijate, ubijajte na najljepši način, kada koljete, koljite na najljepši način – neka svako od vas naoštři svoj nož i olakša svojoj žrtvi.“⁵⁸ Stoga su islamski pravници propisali nekoliko stvari kojih se kasapin mora pridržavati kako bi klanje životinja učinio što bezbolnijim, od kojih su:⁵⁹

- da za noge grubo ne vuče životinju,
- da je ne kolje tupim nožem ili predmetom,
- da je ne guli prije nego što se ohladi i ne umre.

Dobročinstvo se ne ograničava samo na životinje čije se meso jede,

⁵⁵ Muhammed b. Ahmedb. Muhammed ‘Ulejš, *Fethul-‘Alijžil-Malik*, Bejrut, Darul-m’arife, 2/119.

⁵⁶ Behuti, *Keššaful-kina’*, 5/494.

⁵⁷ Ali Sulejman el-Merdavi, *El-Insafu fi ma’rifetir-radžihi minel-hilaf*, Bejrut, Darul-ihjait-turasil-‘arabi, 6/34.

⁵⁸ Bilježi ga Muslim u knjizi o lovu i klanju i o životinjama koje se jedu, Poglavlje o naređivanju dobročinstva pri klanju i ubijanju i o oštrenju noža.

⁵⁹ El-Kureši, *Me’alimul-kurbe fi me’alimil-hisbe*, Kembriđž, Darul-fenun, str. 98.

nego čak i na one koje nanose štetu poput vuka, psa koji ujeda, itd. Stoga, ako je moguće da se takve životinje ubiju na najbezbolniji način, nije dozvoljeno mučiti ih, kao npr. da se svežu i umru od gladi i žeđi.⁶⁰ Ovdje se primjenjuje opće pravno pravilo po kome nije dozvoljeno povećavati bol ukoliko se cilj može realizovati bez njega i pored toga što su klanje i ubijanje šerijatski propisani.⁶¹

- Zabranjeno je životinje zatvarati bez opravdane šerijatske koristi

Islamski pravnici su saglasni da je dozvoljeno zatvoriti životinju radi njene koristi ili koristi njena vlasnika pod uvjetom da se njeguje i pazi. U tom smislu, Ibn Hadžer el-Hejtemi veli: „Kaffal je bio upitan o zatvaranju ptica u kafese radi njihova pjevanja i drugih stvari, pa je to dozvolio pod uvjetom da njihovi vlasnici prihvate da ih hrane i paze jer one imaju isti status životinja koje se vežu.“⁶² Ipak, neki učenjaci smatraju da je to pokuđeno zbog toga što se na taj način životinje muče.

Sefarini veli: „Ibn Akil je bio upitan o zatvaranju ptica radi njihova pjevanja, pa je rekao: „To je drskost i obijesnost, jer dosta nam je što ih koljemo radi jela. Gugutanje od strane golubova može biti i krik za mladima ili letenjem. Pa zar se može prihvatiti da se živo biće kažnjava da bi se uživalo u njihovom naricanju?! Naši sljedbenici su to zabranili i nazvali tu pojavu drskošću.“⁶³

5. Zabranjena je međusobna borba životinja iste ili druge vrste ili čovjeka

Islamski pravnici smatraju da je zabranjeno zavađanje životinja i njihov podsticanje na to jer u tome nema nikakve šerijatske koristi, u tome

⁶⁰ Remli, *Nihajetul-muhtadž*, 7/242.

⁶¹ Nizam, *El-Fetava el-hindijje*, Bejrut, Darul-fikr, 5/288.

⁶² Ibn Hadžer el-Hejtemi, *Tuhfetul-muhtadž*, 9/210.

⁶³ Muhammed b. Ahmed b. Salim es-Sefarini, *Gizaul-elbabi fi šerhil -menzumetil-adabi*, Muessesetu kurtube, 1/230.

je mučenje životinja bez ikakve koristi za same životinje ili čovjeka.⁶⁴Svoj stav su utemeljili na sljedećem hadisu: „Allahov Poslanik, s.a.v.s., je zabranio međusobnu borbu životinja.“⁶⁵ Ovdje se može navesti kao primjer razne koride volova, ovnova, tuča pijetlova, itd.

6. Zabranjeno je zatvarati životinje ili ih spajati sa onima koje će im nanijeti štetu

Vlasnik životinja je dužan zaštititi svoje životinje od svake neugodnosti koju može nanijeti čovjek ili druga životinja, ili bilo šta drugo. Stoga mu nije dozvoljeno da dozvoli djeci ili maloumnicima da se igraju s njima i tako ih uznemiravaju, ili da ih zatvori sa drugim životinjama koje će ih uznemiriti i nanijeti im štetu. Izz b. Abdusselam u tom pravcu veli: „Prava životinja kod čovjeka su da ih uobičajeno hrani, pa čak i kada se razbole ili obole od neke neizlječive bolesti, da ih ne tovari i ne zadužuje iznad njihove mogućnosti i da ih ne sastavlja sa drugim životinjama iste ili druge vrste koje im mogu nanijeti štetu – slomiti rog, probosti ih ili raniti.“⁶⁶

Isto tako islamski pravници zabranjuju da se dozvoli konju da oplodi kravu, obrazlažući to sa neugodnošću koju bi osjetila krava od tog čina. Šerbini veli: „Očito je da je zabranjeno puštati konje na krave zbog njihove slabosti i štete zbog obima konjskog spolnog organa.“⁶⁷

7. Zabranjeno je izgladnjivati životinje ili ih pretjerano hraniti radi tovljenja

Zabranjeno je hraniti i pojititi životinje hranom koje im šteti bez oprav-

⁶⁴ Nevevi, *El-Medžmu*, 6/157.

⁶⁵ Bilježi ga Ebu Davud i Tirmizi sa ispravnim lancem prenosilaca u kom se nalazi Jahja el-Kettat oko čije vjerodostojnosti postoje dileme. Od njega prenosi Muslim u svom Sahihu. (Nevevi, *El-Medžmu*, 6/155.)

⁶⁶ ‘Izz b. Abdussela, *Kava'idul-ahkam*, 1/167.

⁶⁷ Šerbini, *Mugnil-muhtadž*, 4/99.

dane šerijatske koristi za njih ili ljude. Stoga im nije dozvoljeno davati otrov, drogu, alkohol ili nešto što opija jer im sve to šteti i uznemirava ih.⁶⁸ Isto tako, islamski pravници smatraju da je mekruh prisiljavati životinje da se prežderavaju radi tovljenja, jer im to bez sumnje šteti i nanosi neugodnosti.⁶⁹

8. Zabranjeno je rastaviti životinju od njena mladunčeta

Zabranjeno je rastaviti životinju od njena mladunčeta ukoliko je njegov život ovisan o njoj- majci, dok je njegovo klanje dozvoljeno zbog nepostojanja mučenja.⁷⁰ Islamski pravници smatraju da ukoliko neko iznajmi čobana za čuvanje ovaca i bude uobičajeno u tom mjestu da se njegov posao ne odnosi na čuvanje mladunčadi, u tom slučaju, vlasnik ovaca je dužan iznajmiti drugog čobana koji će zajedno s njim čuvati jagnjad, kako se ona ne bi razdvajala od svojih majki.⁷¹ Objašnjavajući ovaj stav islamskih pravnika, imam Dusuki veli da je to zbog toga da bi se čuvala zajedno sa njihovim majkama, a ne posebno, jer bi se na taj način kažnjavale životinje.⁷²

⁶⁸ Ibn Hadžer el-Hejtemi, *El-Fetava el-fikhijetil-kubra*, 4/232., Er-Remli, *Nihajetul-muhtadž*, 8/14.

⁶⁹ Ovo je jedan od dokaza o postojanju morala u islamskoj ekonomiji jer nije dozvoljeno tovititi životinje i na taj način ih kažnjavati radi veće zarade kao što rade danas većina zemalja i vlasnika farmi. Hadis u kom stoji da je Poslanik, a.s., zabranio kastriranje životinja treba shvatiti na način da svako povećanje životinjskog fonda i njihovih proizvoda nije dozvoljeno.

Pri tom procesu treba paziti da se ne nađe šerijatska zapreka za to. U tovljenju životinja postoji šerijatska zapreka a to je nanošenje štete životinjama, što šerijat ne dozvoljava, nego to kategorički zabranjuje. (Ali Muhammed b. Ali eš-Ševkani, *Nejlul-evtar*, Darul-hadis, 8/99.)

⁷⁰ Hattab, *Mevahibul-Dželil*, 4/370., San'ani, *Subulus-selam*, Darul-hadis, 2/32., Ibn Hadže, *Ez-Zevadžir 'an irtkabil-kebair*, Bejrut, Darul-fikr, 1/391.

⁷¹ Hatab, *Mevahibul-Dželil*, 4/370.

⁷² Muhammed b. Ahmed b. Arefe ed-Dusuki, *Hašijetud-Dusuki 'alaš-Šerhil-kebir*, Bejrut, Daru ihjait-turasil-'arabi, 4/23.

Isto tako, ko ulovi neku životinju, islamski pravници smatraju da mu je zabranjeno – haram da je pusti jer bi se to smatralo jednom vrstom uništenja imovine. Iz tog pravila se izuzima situacija u kojoj životinja ima mladunčad koja bi uginula bez prisustva majke. U tom slučaju je vadžib pustiti ulovljenu životinju. Imam Zerkeši veli: „Ko ulovi neku životinju, zabranjeno mu je da je pusti osim u slijedećim slučajevima: kada ima mladunčad koja bi uginula bez majke, ukoliko nema sa čim da je hrani ili ne posjeduje sredstvo da je zakolje. U tim situacijama mu je vadžib pustiti ulovljenu životinju.“⁷³

9. Zabranjeno je odbiti pomoć bolesnoj ili ranjenoj životinji zanemarujući njen bol i neugodnost

Islam podstiče svoje sljedbenike da budu pozitivni u svojim odnosima sa okolinom, tražeći od njih da pruže pomoć drugima, ne praveći razliku između čovjeka i drugih bića. To se jasno vidi iz Poslanikovih riječi kada je rekao da se svako učinjeno dobro djelo bilo kom živom biću smatra sadakom. Stoga su islamski pravници eksplicitni po pitanju obaveznosti uklanjanja boli od životinja kada se to može učiniti, pod uvjetom da u tome nema štete za ljude. Kao potvrda za ovu konstataciju, mogu se navesti slijedeći primjeri:

- Dužnost- vadžib je vlasniku životinja da ih ne izlaže velikoj vrućini i hladnoći. Stoga, dužnost mu je da ih zaštiti od takvih vremenskih nepri-
lika.⁷⁴

- Dužnost – vadžib vlasniku životinja je da ih muze i da ih ne ostavlja nepomučene ako im to šteti. Isto tako, dužnost mu je odrezati nokte prije mužnje kako ne bi ogrebao sise i na taj način nanio štetu životinji.⁷⁵

⁷³ Zerkeši, *El-Mensuru fil-kava'idil-fikhijje*, 2/113.

⁷⁴ El-Ensari, *Esnel-metalibi Šerhu ruvedit-talib*, 3/456.

⁷⁵ El-Ensari, *Esnel-metalibi Šerhu ruvedit-talib*, 3/455.

10. Zabranjeno je ponižavati i zloupotrebljavati životinje

Životinje imaju svoju svetost zbog života kojeg im je dao Uzvišeni. To su stvorenja koja je Allah potčinio da ih ljudi koriste na sve moguće dozvoljene načine, poput konzumiranja njihova mesa, pijenja mlijeka, jahanja, rada, itd. Prema tome, ponižavanje i zloupotreba životinja je jedan vid nanošenja štete, bez realizacije bilo kakve koristi ljudima. Dakle, to je ista šteta, a muslimanu nije dozvoljeno da namjerno nanese štetu bilo kome. Islamski pravници su naveli mnogobrojne primjere u kojima se ponižavaju životinje, a da u tome nema nikakve šerijatske koristi za ljude kao npr.:

- zabrana proklinjanja i psovanja životinja

Zabranjeno je psovanje i proklinjanje životinja jer u tome nema nikakve koristi za čovjeka, a pored toga, to je i još loša navika i običaj. Vjernik ne može biti psovač, a ni klevetnik. U tome također nema nikakve koristi ni za životinju, jer ona ne razumije psovanje, niti ponižavanje. Takav postupak je dakle bez svrhe i cilja, a to je besmislica koju vjernik ne čini. Slijedeći hadis potvrđuje navedeno.⁷⁶ Imam Muslima od Imrana b. Husajna bilježi da je rekao: „Na jednom putovanju je Poslanik, a.s., čuo neku ženu ensarijku koju je deva naljutila kako je proklinje, pa je rekao: „Uzmete to što je na njoj i pustite je, jer je prokleta.“ Imran je potom rekao: „Kao da sada gledam tu ženu kako hoda među ljudima, a da je niko ne gleda.“⁷⁷

Nevevi tumačeći ovaj ajet veli: „To je Poslanik, a.s., rekao da nju i druge odvrati od takve prakse. Prije toga njoj i drugima je bilo zabranjeno prokletstvo, pa je kažnjena s puštanjem deve. Namjera ima za cilj zabraniti da Poslanik, a.s., ne ide na putovanje u društvo sa takvom devom. Što se tiče njene prodaje, klanja i jahanja na nekom drugom mjestu gdje Poslanik, a.s. nije prisutan, kao i drugih postupaka koji su bili dozvoljeni prije te zabrane, oni su zadržali svoj status – dozvolu, jer šerijat je zabranio samo praćenje, što znači da su ostali postupci zadržali svoj prvobitni status.“⁷⁸

⁷⁶ Behuti, *Keššaful-kina*, 5/494.

⁷⁷ Bilježi ga Muslim u Knjizi o zabrani udaranja životinja po lice i zabrani obilježavanja njihova lica

⁷⁸ Nevevi, *Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi*, 16/147.

- Zabranjeno je izobličavanje lica životinja udaranjem ili žigosanjem

Ponekad se javi potreba za udaranjem životinje radi preodgoja. U tom slučaju se to dozvoljava ako je to jedino sredstvo i takav postupak će biti dozvoljen skladno obimu realizacije općeg interesa. Ista je stvar i sa žigosanjem. Međutim, islamski pravnici pored toga zabranjuju da se životinja udara ili žigosa po licu. Imam Muslim prenosi od Džabira da je Poslanik, s.a.v.s., zabranio udaranje i žigosanje po licu.⁷⁹ Isto tako, islamski pravnici zabranjuju da se spojenim dijelovima životinja, poput uha, repa, vune, itd., čistimo od nečistoće jer se na taj način ponižavaju životinje.⁸⁰

11. Dozvoljeno je olakšati životinji bol i poteškoće eutanazijom

Islamsko pravo je životinjama priznalo pravo na opstanak njihovih vrsta i stoga zabranilo njihovo ubijanje i klanje ako će to imati za posljedicu njihovo uništenje i nestanak vrste. Islam se ima s pravom ponositi što je prvi u svijetu osnovao prirodne rezervate (*el-mahmijat et-tabi'ijje*), a to su harem u Mekki i Medini gdje nije dozvoljeno loviti, sjeći drveće i strašiti stanovnike koji su u njima. Imam Buhari bilježi od Ibn Abbasa da je Poslanik, a.s., rekao: „Allah je zabranio Mekku i ona nikome nije bila dozvoljena prije mene, a niti će biti poslije mene. Meni je dozvoljena jedan sat po danu i stoga se ne zastrašuje njen stanovnik, ne sječe se njeno drveće, ne proganja se njen lov i ne uzima se izgubljena stvar, osim da se obznani.“ Ibn Abbas, r.a., je rekao: „Osim biljke izhir koja nam treba radi bojenja i naših mezarja”.⁸¹

Ako je svrha postojanja prirodnih rezervata zaštita životinja čije postojanje biva ugroženo, Mekka je onda rezervat za svakoga ko dođe u nju, bez obzira da li mu vrsta bila ugrožena ili ne.

⁷⁹ Bilježi ga Muslim u Knjizi o zabrani udaranja i žigosanja životinja po licu.

⁸⁰ Nevevi, *El-Medžmu'*, 2/138.

⁸¹ Bilježi ga Buharija u Knjizi o dženazama, Poglavlje o izhiru i travi na mezaru, hadis broj: 1349.

Dokazi koju potvrđuju da životinje imaju pravo na očuvanje svoje vrste su:

- Uzvišeni je rekao: *Čim se neki od njih dočepa položaja, nastoji da napravi na Zemlji nered, ništeći uslove i stoku. – A Allah ne voli nered!* (El-Bekare, 205.) U ajetu se jasno kaže da se po islamu neredom smatra svako bespravno i neplansko uništavanje flore i faune i da se takav čin naziva neredom- fesadom koga Allah ne voli i stoga ga najstrožije zabranjuje.

- Ebu Davud bilježi od Abdullah b. Mugaffela da je Poslanik, a.s., rekao: „Da psi nisu jedna vrsta životinja, naredio bih da se unište. Ubijajte od njih crne, zločeste.“⁸² Tumačeći ovaj hadis, imam Hattabi je rekao: „Hadis ukazuje na zabranu ubijanja vrste i istrebljenje jedne njene generacije od bilo kojeg stvorenja u smislu da ne ostane nijedna njena jedinka jer svako stvorenje koje je Allah stvorio, stvorio ga je zbog neke mudrosti i koristi. Stoga, zabranjeno je bilo koju vrstu uništiti, već se od njih trebaju ubiti oni psi koji nanose štetu, dok ostale treba ostaviti da se koriste radi čuvanja i ostalih koristi.“⁸³

- Od Ebu Hurejre, r.a., prenosi se da je rekao: „Čuo sam Allahova Poslanika, a.s., kada je rekao da je nekog poslanika ujeo mrav, pa je naredio da se spali cijeli mravinjak. Allah mu je potom objavio da je zbog ujeda jednog mrava uništio cijelu vrstu koja je slavila Allaha.“ U drugoj predaji stoji: „Pa što nisi ubio jednog mrava?!“⁸⁴ U hadisu se jasno vidi da je Allah naružio poslanika zbog toga što je uništio jednu zajednicu životinja zbog uboda jednog mrava. Tumačeći ovaj hadis, imam Nevevi je rekao: „Zašto nisi kaznio jednog mrava, onog koji te je ugrizao zbog toga što je napasnik, jer drugi to nisu? U našem vjerezakonu isto tako nije dozvoljeno spaajivanje životinja.“⁸⁵ Radi očuvanja ovog prava na održanje vrste, islamski pravници su donijeli mnogobrojne propise od kojih su:

⁸² Bilježi ga Ebu Davud uKnjizi o lovu, Poglavlje o držanju lovačkih pasa.

⁸³ Ebu Sulejman Ahmed b. Hamed b. Muhammed el-Hattabi, *Me'alimus-sunen*, drugo izdanje, Bejrut, El-Mektebetul-'ilmijje, 1981., 4/289.

⁸⁴ Bilježi ga Buharija u Poglavlju ima i pravo zarobljenik da ubije i prevari one koji su ga zarobili kako bi se spasio.

⁸⁵ Nevevi, *Sahihu Muslim bi šerhin-Nevevi*, 14/239.

- Davanje prilike mužjacima da oplode ženke kako bi došlo do oplodnje i rasploda i održanja vrste.

To je pravo životinja i ljudi su im ga dužni obezbjediti. U djelu *Kava'idul-ahkam* stoji: „Prava životinja kod ljudi su: da ih normalno hrane, čak i kada obole i postanu beskorisne...da sastave mužjake i ženke u vrijeme oplodnje...”⁸⁶

- Islamski pravници obrazlažu zabranu puštanja magaraca na konje i zabranu jedenja konjskog mesa sa tim što bi to moglo dovesti do nestanka konjske vrste ili njena smanjenja.⁸⁷

Garancije za zaštitu životinjskih prava

Prava životinja u islamu nisu samo idealna načela i pravne teorije, nego su to stabilna i utemeljena prava koja nisu prepuštena hirovima ljudi i njihovim ćejfovima. Islamsko pravo ih je zaštitilo sa mnogobrojnim sigurnosnim mjerama koje spriječavaju njihovo narušavanje ili devalviranje. Na slijedećim stranicama ove studije ćemo to i detaljno pojasniti.

Vjersko - moralna dimenzija

Vjersko – moralna dimenzija predstavljena u dobrovoljnoj pokornosti Uzvišenom Allahu sa željom postizanja Njegove nagrade i straha od Njegove kazne se smatra jednom od najvažnijih garancija kojoj pribjegava islam pri zaštiti prava životinja. Ona je u isto vrijeme i najjače sredstvo putem kojeg se spriječava pravni adresat da izađe iz okvira poštivanja tih prava i njihova narušavanja. Naprijed smo naveli kako je žena kažnjena zbog narušavanja tih prava, a čovjek nagrađen zbog njihova poštivanja.

Ibn Hadžer el-Hejtemi smatra narušavanje prava životinja putem bes-

⁸⁶ ‘Izz b. Abdusselam, *Kava'idul-ahkam*, 1/167.

⁸⁷ Ibnul-Kajjim el-Dževzije, *‘Ilamul-muvekki’in*, 3/121., Sujuti, *El-Ešbahu vennezair*, str. 257., Ševkani, *Nejlul-evtar*, 8/100.

potrebnog ubistva, kažnjavanja i mrcvarenja velikim grijehom.⁸⁸ U tom pravcu islamski pravници smatraju da onaj ko zanemari zalijevanje palmi koje su mu povjerene na čuvanje, pa se zbog toga osuše, biće odgovoran zbog toga postupka, ali ne i grijешan. Međutim, ukoliko tako postupi sa životinjama koje su mu povjerene, pa zbog toga uginu, biće odgovoran i grijешan zbog takvog svog odnosa.⁸⁹ Od najplastičnijih primjera iz koga se vidi koliko islam štiti i pazi na prava životinja je primjer kog navode neki islamski pravници gdje kažu da zarada koju čovjek zaradi putem iznurivanja životinje je zarada koja nije halal. Čak idu i dalje od toga i smatraju da je nanošenje nepravde životinji veći grijeh od nanošenje iste čovjeku, jer čovjek je u mogućnosti da se brani i da traži svoje pravo, za razliku od životinje. Haskefi o tome veli: „Nanošenje nepravde životinji je veći grijeh od nanošenja iste nemuslimanu građanu islamske države. A nanošenje nepravde nemuslimanu građanu islamske države je veći grijeh od nanošenje iste muslimanu.“⁹⁰

Institucija naređivanja dobra i odvrćanja od zla (*el-emru bil-m'arufi ven-nehju anil-munkeri*)

Iz dosadašnjeg izlaganja da se zaključiti da prava životinja u islamu imaju status vadžiba u odnosu na muslimane. Dakle, nanošenje nepravde životinjama je haram koji nije dozvoljeno činiti i stoga, kada se desi, muslimanima je dužnost spriječiti ga i ukloniti, jer se to smatra lošim djelom. Muslimanu je vjerska obaveza da naređuje dobro i spriječava zlo. Uzvišeni to jasno propisuje i veli: *I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvrćati, - oni će šta žele postići.* (Ali Imran, 104.) Poslanik, a.s., je rekao: „Ko od vas vidi neko zlo, neka ga ukloni rukom, pa ako nije u mogućnosti, neka to učini jezikom, a ako ni to nije u mogućnosti, neka ga prezire srcem, ali to je najslabiji iman.“⁹¹

⁸⁸ Ibn Hadžer el-Hejtemi, *Ez-Zevadžir an iktirafil-kabair*, 1/349.

⁸⁹ Sulejman b. Mensur el- 'Udžejli el-Misri el-Džemel, *Hašijetul-Džemel*, Bejrut, Darul-fikr, 4/80.

⁹⁰ El-Haskefi, *Ed-Durrul-muhtar m'e šerhihi Reddul-muhtar*, 6/401.

⁹¹ Bilježi ga Muslim u Knjizi o imanu, Poglavlje o tome da je zabranjivanje zla od

Sam Poslanik, a.s., je ustajao protiv onoga koji bi narušio prava životinja. Imam Muslim bilježi od Ibn Abbasa, r.a., da je rekao: „Allahov Poslanik, a.s., je vidio magarca žigosana lica, pa je to osudio.“⁹²

Isto tako, ashabi su osuđivali kršenje prava životinja. Buharija i Muslim bilježe da Enes, r.a., ušao je u dvorište Hakem b. Ejuba i zatekao ljude kako su postavili kokoš za metu i gađaju je. Kada je to video, rekao je: „Allahov Poslanik, a.s., je zabranio da se životinje tako vežu.“ Buharija i Muslim također bilježe od Seida b. Džubjera, r.a., da je rekao: „Bio sam sa Ibn Omerom, r.a., pa smo prošli pored grupe dječaka ili ljudi koji su bili postavili kokoš za metu i gađali je. Kada su ugledali Ibn Omera, razbjegli su se. Ibn Omer je na to rekao: „Ko je ovo uradio?! Allahov Poslanik, a.s., je uistinu prokleo onoga ko je ovo učinio.“

Državna vlast

Islam se nije zadovoljio da zaštiti i očuva prava životinja samo na vjersko -moralnoj dimenziji i na osobnom naporu putem institucije naređivanja dobra i odvrćanja od zla, jer ljudi nisu na istom stepenu po pitanju konzumiranja i prihvatanja ovih sredstava. Stoga, prepustio je državi da se brine o zaštiti i poštivanju istih. Država bez sumnje ima vlast i autoritet kod slabih duša koje ne spriječava vjersko - moralna dimenzija, kao ni iskreni savjeti i upute vjernika da poštuju ta prava i da ih ne gaze.

Ova obaveza države se ogleda i sprovodi kroz različite oblike od kojih su:

Tržišna inspekcija (*el-ihṭisab*)

Ima Maverdi institucije tržišne inspekcije (*el-hisbe*) je definirao na slijedeći način: da je to naređivanje dobra kad se pojavi njegovo zapostav-

imana, da se iman povećava i smanjuje ni da je naređivanje dobra i sprječavanje zlo vjerska obaveza.

⁹² Bilježi ga Muslim u Knjizi o Odjeći i ukrasima, Poglavlje o zabranio udaranja žigosanja životinja pa licu.

ljanje i sprječavanje zla kada se pojavi njegovo činjenje.⁹³ Iz ove definicije se ne može nazrijeti razlika između dvije institucije: institucije naređivanja dobra i sprječavanja od zla i institucije hisbe, mada među njima postoje mnogobrojne razlike. Sam Maverdi je naveo devet.⁹⁴ Međutim, osnovna razlika između dvije institucije je ta što se hisbe oslanja na prepuštenu vlast od strane vladara koja daje pravo onom kome je prepuštena da prisili, obaveže i sprovede. Dakle, hisbe nije puko naređivanje i odvrćanje, kao što je slučaj kod institucije naređivanja dobra i odvrćanja od zla. Ta obaveza i pored toga što je vadžib ne daje prava koja ima tržišni inspektor el-muhtesib. Dakle, hisbe je vlast koju daje vladar na osnovu koje onaj kome je data ima pravo narediti izvršenje obaveza i spriječiti činjenja zaabrana – harama. To je državna funkcija, kako tvrdi Ibn Haldun.⁹⁵

Kada je u pitanju hisbe o zaštiti prava životinja, sprovodi se kroz tri faze:

1. Uputstvo i usmjerenje. Naprijed je rečeno da je hisbe sredstvo za pribavljanje koristi koja je ostavljena i uklanjanje štete koja je učinjena. Na osnovu toga, kada se izvrši obaveza i ukloni šteta, ta institucija prestaje sa djelovanjem.⁹⁶ Dakle, cilj hisbe je realizacija vadžiba i sprječavanje harama. Ukoliko se taj cilj može izvršiti blažim sredstvima, nije dozvoljeno pribjegavati oštrijim. U slučaju kada tržišni inspektor sazna da je neki vlasnik prekršio prava životinje, prvo će ga verbalno posavjetovati da to ne čini i to na slijedeći način:⁹⁷

- da ne pretovara životinju i iscrpljuje je preko njenih mogućnosti
- da ne drži životinju pod teretom duže vrijeme

⁹³ Maverdi, *El-Ahkamus-sultanijje vel-vilajatud-dinijje*, prvo izdanje, Bejrut, Darul-kutubil-ilmijje, str. 299.

⁹⁴ Ibid. Abdurrahman b. Muhammed b. Haldun, *El-Mukaddime*, Bejrut, Darul-ihjait-turasil-arabi, str. 255.

⁹⁵ Muhamme b. Muhammed el-Gazali, *Ihjau 'ulumid-din*, Bejrut, Darur-rešadil-hadise, 2/324.

⁹⁶ Širazi, *Nihajetur-rutbe*, str. 117.

⁹⁷ Behuti, *Šerhu muntehal-iradat*, 3/247.

- da je ne napaja puno dok radi teretne poslove
- da je ne udara kako bi iz nje izvukao maksimum snage
- da životinjama obezbjedi dovoljno hrane kako bi bile site.

2. Prisiljavanje na izvršenje ili neizvršenje nekog djela

Tržišni inspektor se ne zadovoljava samo uputstvom i usmjeravanjem ako ono ne poluči rezultate jer bi u protivnom on bio kao i svaki čovjek koji nekom preporuči dobro i odvraća ga od zla. U tom slučaju, dužan je da se prisili da se izvrši vadžib – obaveza koja se nije izvršila ili prisili da se ostavi haram, ukoliko se pojavi.

Na ovu metodu islamski pravници su ukazali na slijedeći način:

- U slučaju da životinja posrne i polomi se tako da više nije za rad, pa ako bude od onih čije meso se ne jede, njen vlasnik će se prisiliti na njeno izdržavanje, a ako bude od onih čije meso se jede, imaće pravo izbora da je zakolje ili izdržava.

- Ako neka životinja stavi glavu u bakrač i ne bude mogao da je izvadi bez klanja i šteta u njenom klanju bude manja, zaklaće se... U slučaju da vlasnik bakrača odbije poduzeti bilo šta za spašavanje, njegova imovina neće se prisiliti na to jer bakrač nema status neprikosnovenih stvari. Vlasniku životinje nije dozvoljeno ostaviti je zbog toga što je ona u patnji. U tom slučaju, on treba izabrati jednu od dvije opcije- ili da je zakolje ili da kompenzira vlasniku bakrač. U slučaju da razbijanje bakrača bude manja šteta, pribjećiće se tome i na taj način će se osloboditi životinja patnje i ostaviti u životu, i to mu je obaveza, kao što mu je obaveza i hraniti je. Ako se radi o životinji čije meso se ne jede, njen status je najvjerojatniji, kao i status one čije se meso konzumira.⁹⁸

⁹⁸ Ibn Kudame, *El-Mugni*, 5/165., pitanje broj: 3986.

Stvarna realizacija naredbi

Naprijed je rečeno da tržišni inspektor ima pravo narediti svakome ko ne poštuje prava životinja, kako bi stvari popravio i unormalio. Međutim, ponekad se može desiti da se neko ogлуši o tu naredbu. Tada inspektor nije dozvoljeno stajati skrštenih ruku ne poduzimajući ništa. U tom slučaju, skladno svojoj funkciji, dužan je to lično izvršiti. Buharija bilježi od Ibn Omera, r.a., da je jedne prilike došao kod Jahje b. Se'ida i vidio da je njegove dijete svezalo kokoš i gađalo je. Prišao joj je i odvezao, a potom se zajedno s njom i dječakom okrenuo Jahji i rekao: „Spriječite vašu djecu od ovakvih djela jer je Poslanik, a.s., zabranio da se životinje vežu i ubijaju.

Isto tako, svaki vlasnik koji odbije izdržavati životinje koje posjeduje, naredit će mu se da to izvrši kao što se naređuje, kada se odbije izvršavanje ostalih naredbi. U slučaju da to ne htjedne izvršiti ili ne bude u mogućnosti, naredit će mu se da ih proda, iznajmi ili zakolje ukoliko se jedu jer ih je ostaviti u takvom stanju nasilje i nepravda, a nepravda i nasilje se moraju ukloniti. U slučaju da odbije učiniti jednu od spomenutih stvari, nadležne vlasti će izabrati ono što je najbolje, ili će na ime njega uzeti dug i izdržavati životinje isto kada dužnik odbije vratiti dug.⁹⁹

Moralne i materijalne sankcije

Zanemarivanje bilo kojeg prava u islamu se smatra haramom - zabranjenim i dužnost ga je ukloniti, jer ima status nasilja i nepravde koji su zabranjeni. Stoga, sankcija ostaje jedino sredstvo za njihovo uklanjanje i onda se tada ona i aktivira. Postoje dvije vrste sankcija:

a. Moralne sankcije

U tim sankcijama se tijelo ne kažnjava, niti imovina uzurpira, nego se zabranjuje neko materijalno pravo koje nekom pripada. Npr. Poslanik, a.s., je prokleo svakog ko na glavi žigoše životinju.

b. Materijalne sankcije

To su sankcije u kojima su kazna i kažnjavanje očiti poput udaranja,

⁹⁹ Behuti, *Keššaful-kina'*, 5/494., *Merdavi, El-Insaf*, 9/415.

globe, poništenje nekog postupka, itd. Sankcije koje su propisane za kažnjavanje onih koji ne poštuju prava životinja su:

- Konstantno držanje ptica u kafesima radi pjevanja poništava moralnost kod čovjeka i anulira mu status sudskog svjedoka. Ista je stvar i sa zavađanjem životinja.¹⁰⁰

- Kada neko odbije nahraniti tuđu životinju svojom hranom koja mu nije nužno potrebna i životinja zbog toga ugine, dužan je kompenzirati njenom vlasniku.¹⁰¹

- Svaki ugovor, po mišljenju nekih pravnika je po šerijatu ništavan ukoliko se u njemu anulira neko pravo životinja kao npr. kupoprodajni ugovor po kom se razdvaja mladunče od svoje majke od koje zavisi njegov život i gdje se ne namjerava njihovo klanje. Takva kupovina se smatra ništavnom.¹⁰²

Obaveznost države

Ukoliko sva spomenuta sredstva ne poluče rezultate i ne zaštite životinje, dužnost je države da to sama učini i zbrine životinje na najprikladniji način, pa makar izgradnjom prihvatilišta za nezbrinute i iznemogle životinje. O redoslijedu zbrinjavanja životinje, islamski pravnici su rekli: "Ko posjeduje neku životinju, dužan ju je hraniti, nepretovarati kao i roba, uzimati samo višak mlijeka koji ostane iza mladunčeta jer je ono stvoreno na ime hrane mladunčeta, pa mu stoga nije dozvoljeno uskraćivati. Ukoliko se ogлуši na njeno izdržavanje, narediće mu se da to sprovede kao i u slučaju da odbije izdržavati ženu. Ukoliko ne bude posjedovao imetak, iznajmiće se na njegovo ime ako to bude moguće. Ukoliko ne bude, prodaće se bez njegove saglasnosti, kao što se žena rastavlja od čovjeka kada je nije u mogućnosti izdržavati. Ukoliko je niko ne htjedne, u tom slučaju je država dužna izdržavati je, a ukoliko ne, onda su dužni svi muslimani."¹⁰³

¹⁰⁰ Murteda, *El-Bahrüz-zzeħħar*, 6/32.

¹⁰¹ Merdavi, *El-Insaf*, 1/53.

¹⁰² Ibn Hadžer Hajtemi, *Ez-Zevadžir 'an iktirafil-kebair*, 1/391.

¹⁰³ Ibnul-Uhuvve el-Kureši, *Me'alimul-kurbe fi me'limil-hisbe*, str., 28.

Sve ovo se primjenjuje nakon što država donese zakone putem kojih će se odrediti i definirati način ophođenja prema životinjama, kao i njihova prava kod njihovih vlasnika i dužnosti koje su oni dužni ispuniti prema njima. Zatim se trebaju odrediti periodi lova, tako da se ne dozvoli lov za vrijeme razmnožavanja životinja. Zatim je potrebno otvoriti dovoljan broj veterinarskih stanica gdje će se životinjama pružati preventivno- zdravstvena njega. Isto tako je dužnost odrediti mjesta za prirodne rezervate gdje će životinje obitavati čiji opstanak je ugrožen. Isto tako, potrebno je imati i međudržavne sporazume o zaštiti životinja i to sve radi opće ljudske koristi.

Zaključak

Iz elaborirane studije o pravima životinja došlo se do slijedećih rezultata:

- Islamsko pravo je priznalo životinjama sljedeća prava: pravo na život, pa ih stoga nije dozvoljeno ubijati bez šerijatskog opravdanja, pravo na izdržavanje, pa stoga im hranu nije dozvoljeno uskraćivati i vlasnik životinja im je dužan obezbjediti je, prava na sprečavanja boli osim zbog šerijatskog razloga i koristi ljudi ili životinja, pravo na kontinuitet i opstanak pa je stoga dužnost – vadžib raditi na njihovom održavanju i opstanku.

- Životinje po pitanju prava su kao i ljudi. Zabranjeno ih je adresirati. Razlika se ogleda samo onda kada njihov interes dođe u koliziju s ljudskim. U tom slučaju se daje prednost ljudskom pravu i niukojem slučaju nije dozvoljeno preferirati i dati prednost životinji nad čovjekom jer je u osnovi životinja stvorena da bude na koristi i u interesu čovjeka.

- Prava životinja u islamu nisu samo slovo na papiru i lijepi ideali koji nemaju instrumenata zaštite. To su utvrđena propisana prava zaštićena svetosti i pažnjom sa mnogobrojnim sredstvima koja zabranjuju da se narušavaju i zanemarivaju.

ABSTRACT

Animal Rights in Islam

Islamic law has prescribed and legalized animal rights guaranteed them life, protect them from torture and destruction to be able to perform its function for which they were created. Thus, Islam has prescribed to man's relationship to animals must be within the aims and objectives of their existence and intentions of their subjection to man.

Everyone who thoroughly and meticulously study the legal texts that speak of this subject it is necessary to wonder - is it possible to enjoy this big animal rights in Islam?! If animals in Islam have this big right, how big the people rights are then?! If animals in Islam have such big sanctity, how big the sanctity of a man in this faith is then?!

Without a doubt, the greatest deception and inhumanity of modern civilization is to advocate for animal rights and compassion for them and at the same time every day to kill people or indifferently observe their suffering and adversity. How to understand and realize that the law on the protection of animals has only one country in the world - the state occupying the choicest of everyday killing human beings, humiliate them and tortured and killed and which was founded on human blood and corpses?!

Is there a larger paradox of modern civilization from being a country spends sixty- three billion dollars for pets - dogs and cats, while at the same time, thousands of children die every day from hunger?! The same ones who are supposedly fighting for the rights of animals have the biggest appetites for their meat and products. The average annual per capita consumption of one of these states is 126 kilos, but most people do not eat a one pound per year.

The aim of this study is to offer a middle, realistic and true vision of the role of animals assigned to them in this world with their rights and

protection, because it is obvious that today's modern world represents two extremes - one that is false fight for their rights and protection at the same time destroying them and degenerates, and the other loves them instead of God and thus humiliate himself and denying themselves the benefits of this world and God's mercy on that one.